

ความรับผิดชอบทางสังคมของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ต่อประชาชาติ
ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

A social media business' social responsibility to hate speech
in Buddhist ethical viewpoint

พระมหาเมธาสิทธิ์ จิตคุโณ (ชาญกลิ่นน้อย)

Phramaha Methasit Thitagüno (Chanklinnoi)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-Mail: stang.me915@gmail.com

Received November 12, 2021; Revised December 18, 2021; Accepted: December 31, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาปัญหาทางจริยศาสตร์ว่า ‘ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ควรรับผิดชอบต่อสังคมเมื่อมีการใช้ประชาชาติบนโลกออนไลน์หรือไม่’ ในประเด็นดังกล่าวมีฝ่ายที่ยืนยันว่า ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพราะเขาเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการสื่อบนแพลตฟอร์มออนไลน์ แต่มีผู้ตอบโต้ว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการพูด ดังนั้นจึงไม่ควรมีการจัดการกับข้อความใด ๆ บนสื่อสังคมออนไลน์ทั้งสิ้น และเสนอให้ผู้เสพสื่อเป็นผู้ใช้วิจารณญาณไตร่ตรองเองจึงจะเหมาะสมกว่า เพื่อตอบปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจะอาศัยมุมมองทางพุทธจริยศาสตร์เป็นกรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์พบว่า พุทธจริยศาสตร์ถือว่าประชาชาติเป็นกิริยาที่ควรงดเว้นเพราะเป็นไปเพื่อความชั่วร้ายในสังคมและไม่จัดเป็นการใช้เสรีภาพในการพูด อนึ่ง สังคมที่ดีจะต้อง

สอดคล้องกับเจตนารมณ์เชิงสหกรณ์ที่ผู้คนต่างทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของสังคม ดังนั้นเมื่อมีการนำเข้าประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ ผู้ประกอบธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสังคมและมีอำนาจจัดการสื่อต่าง ๆ บนแพลตฟอร์มออนไลน์จึงควรมีความรับผิดชอบทางสังคมด้วยการกำกับและควบคุมประทุษวาจาเหล่านั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เป็นการก่อความรุนแรงในสังคม ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดเสรีภาพในการพูดจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เสพสื่อมีส่วนร่วมในการพิจารณาจัดการประทุษวาจาดังกล่าวด้วย แนวทางนี้สะท้อนถึงความมีส่วนร่วมในการต่อต้านประทุษวาจาและสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิ เสรีภาพ และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อความเป็นอยู่ผาสุกของสังคม

คำสำคัญ: ประทุษวาจา, ธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์, ความรับผิดชอบทางสังคม

Abstract

This paper is purposely attempted to examine the ethical problem that: ‘ought the business owners of social media platform to take social responsibility over the prevailing of hate speech in the online world?’ In this matter, on the one hand, some argued that the onus is on the owners of such platform because the business belongs to them then they have the power to properly manage the platform of social media, on the other hand, some argued against it that such an act is contradict to free speech, therefore, there should not be any management on any statement in the social online media. Moreover, they proposed that while reading or judging information involved, the readers themselves should exercise their thoughtfulness. In this paper, it will consider the mentioned ethical problem in light of Buddhist ethics while analyzing the debate.

In analyzing, it was clearly found that according to Buddhist ethics the hate speech one ought not to perform because it brings about the evil to a society and it is not accorded with the principle of free speech. Besides, a good society should be in accordance with the cooperative will where people perform the duty to benefit the collective happiness of a society. Therefore, when the hate speech is introduced to the social online media, the mentioned business owner should take a social responsibility through controlling it in the way it will not bring about the violence to a society. To prohibit violation of free speech, the consumer should be allowed to consider such hate speech. Based on this way, it would shed the light on the guideline to fight against hate speech where the realization of rights, freedom and respect for human dignity would yield the well-being to a society.

Keyword: Hate Speech, Social Media Business, Social Responsibility

บทนำ

Facebook YouTube Instagram Twitter และ TikTok ถือเป็นตัวอย่างแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมในการใช้งานเป็นอย่างมากในปัจจุบันและนับเป็นช่องทางหารายได้ที่คนรุ่นใหม่เลือกมาใช้พื้นที่ทำการตลาดในโลกยุคดิจิทัล แพลตฟอร์มเหล่านี้ช่วยขับเคลื่อนการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ในฐานะเป็นพื้นที่ส่วนตัวบนโลกเสมือนจริงของผู้คนจำนวนมาก เพื่อนำเสนอวิถีชีวิต แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และทำกิจกรรมร่วมกัน สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนทั่วไปสามารถนำเข้าสู่ข้อมูล เสพข่าวสาร รวมถึงแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว หลากหลาย และมีเสรีภาพในการแสดงออกได้อย่างเต็มที่ พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้ช่วยส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of Expression) หรือเสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) ตามหลักสิทธิขั้นพื้นฐานของ

มนุษย์ทุกคนอันได้แก่เสรีภาพในการแสดงออก การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็น ถือเป็นสิทธิในระดับสากลที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายระหว่างประเทศและยังเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาและเติมเต็มศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสังคมโลกรอบตัวได้อย่างอิสระ รวมทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงและได้รับการเคารพยอมรับจากผู้อื่นในเมื่อเขาสามารถพูดในสิ่งที่ตนคิด (องค์กร ARTICLE 19, 2019: 7) นอกจากนี้เสรีภาพในการแสดงออกยังเป็นพื้นฐานของความเจริญทางสังคม คุณภาพการศึกษา การสร้างและพัฒนางานศิลปะ ความก้าวหน้าของภาคธุรกิจ เทคโนโลยี และการเข้าถึงความยุติธรรมล้วนมีพื้นฐานจากการที่บุคคลทุกคนในสังคมมีเสรีภาพที่จะพูด เขียน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ความคิดเห็นเหล่านั้นได้รับการถกเถียงและถูกหยิบยกนำไปต่อยอดการบริหาร ปรับปรุง และพัฒนางานส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย (Equality and Human Rights Commission, 2015: 5-6)

อย่างไรก็ตามแม้เสรีภาพในการพูดจะเป็นองค์ประกอบพื้นฐานอย่างสำคัญในการแสดงความคิดเห็นของการพัฒนาประชาธิปไตยและเป็นการให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชนทุกภาคส่วน แต่เพราะพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์นี้เป็นเสมือนพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทั่วทั้งโลก จึงมีคนบางคนหรือกลุ่มคนบางกลุ่มนำเข้ามาและเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังหรือความแตกแยกในสังคมเข้าสู่ระบบออนไลน์ ซึ่งสามารถใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้เข้าถึงมวลชนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว การแสดงประทุษวาจา (Hate speech) ซึ่งเป็นถ้อยคำหรือการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังในลักษณะข่มขู่ คุกคาม โจมตี ดูถูก บุคคลใด ๆ หรือกลุ่มบุคคลใด ๆ บนพื้นฐานของความแตกต่างในทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา เพศ รสนิยมทางเพศ ความพิการ หรือความเห็นต่างทางการเมืองบนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งกันในวงกว้าง และอาจนำมาสู่ความเกลียดชังแบ่งแยกรวมถึงการทำร้ายร่างกายกันจนถึงแก่ความตายในโลกความเป็นจริง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ที่ระบุไว้ว่า การพูดในลักษณะที่แสดงถึงความเกลียดชัง ทำให้เกิดการยุบ การแบ่งแยก ความรุนแรง ควรที่จะถูกห้ามโดยกฎหมาย (ปรีดา ทองชุมนุญ, 2558: 122)

ดังนั้นจึงน่าพิจารณาว่าเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอ้างถึงเสรีภาพในการพูดแล้ว ดำเนินการนำข้อมูลอันเป็นประทุษวาจาเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ซึ่งมีความรวดเร็วและอาจก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างได้ ธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะเป็นเจ้าของผู้ให้บริการแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์นั้นควรจะแสดงท่าทีรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการจัดการกับข้อมูลเหล่านั้นหรือไม่ ซึ่งมีกลุ่มคนบางกลุ่มเห็นด้วยกับการเข้ามาจัดการของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ เพราะความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของประทุษวาจาที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคม แต่ยังมีผู้คนบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการจัดการดังกล่าว เพราะเสรีภาพในการพูดนั้นเป็นไปเพื่อยืนยันถึงการที่ปัจเจกบุคคลสามารถกำหนด ทบทวน และดำเนินตามวิถีชีวิตที่ตีมตามความต้องการได้อย่างอิสระ และยังแสดงถึงความเคารพในวิจารณ์ญาณของผู้ฟังที่สามารถชั่งน้ำหนักเหตุผลและตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อได้เอง (Jeffrey W. Howard, 2019: 96-98) การกระทำเช่นนั้นจึงเป็นการทำลายเสรีภาพในการพูด และหากให้เจ้าของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์สามารถจัดการประทุษวาจาได้แล้ว เราจะเชื่อมั่นในมาตรการการจัดการได้อย่างไรว่าเป็นไปโดยไม่มีอคติหรือผลประโยชน์ทางธุรกิจแอบแฝง ดังนั้นจึงควรรักษาพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ให้เป็นพื้นที่ในการแสดงออกซึ่งเสรีภาพในการพูดอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างเต็มที่

ในบทความนี้ผู้เขียนจะใช้มุมมองทางพุทธจริยศาสตร์เป็นกรอบพิจารณาสำหรับตอบปัญหาดังกล่าว ซึ่งอาจช่วยทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และหน้าที่ความรับผิดชอบของธุรกิจต่อสังคมและการจัดการปัญหาประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ที่พุทธจริยศาสตร์พยายามนำเสนอเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยไม่ขัดกับหลักเสรีภาพในการพูด

แนวคิดประทุษวาจา (Hate Speech)

ประทุษวาจาเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นมานานแล้วในประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของมนุษย์ แต่กลับปรากฏว่าทวีความรุนแรงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดและสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ผ่านมา การพิจารณาในเรื่องความรับผิดชอบทางสังคมของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ต่อกรณีประทุษวาจานี้มีความซับซ้อนอยู่บางประการ เบื้องต้นเราอาจจะต้องทำความเข้าใจความหมายและผลกระทบพร้อมทั้งมาตรการการจัดการกับ

ประทุษวาจาและเสรีภาพในการพูดที่ปรากฏอยู่ในฝั่งโลกเสรีตะวันตกเป็นแนวทางก่อนว่าเมื่อมีการนำเสนอประทุษวาจาในสังคมแล้ว รัฐมีหน้าที่ต่อการจัดการผู้คนหรือกลุ่มบุคคลนั้นอย่างไร

ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1980 คำว่า “ประทุษวาจา” (Hate Speech) ปรากฏให้เห็นในการใช้งานอย่างชัดเจนคราวแรก โดยหมายถึงความเชื่อหรือความรู้สึกเชิงลบของปัจเจกบุคคลที่มีต่อสมาชิกของกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ร่วมทางชาติพันธุ์ สีผิว เพศ รสนิยมทางเพศ อายุ ศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง อาชีพ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือลักษณะอื่นที่สามารถทำให้ถูกแบ่งแยกได้ (A. J. P. Cortese, *Opposing Hate Speech*, อ้างใน พิงรอรามสุต, 2558: 18) ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับประทุษวาจาก็เริ่มกระจายสู่ภาคประชาสังคมมากขึ้น และมีพัฒนาการทางความหมายในบริบทต่าง ๆ เรื่อยมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านกฎหมายของแต่ละประเทศซึ่งให้คำนิยามแตกต่างกันออกไปเพื่อตอบสนองต่อปรากฏการณ์และเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเฉพาะในแต่ละท้องถิ่นและเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตอีกด้วย (องค์กร ARTICLE 19, 2019: 9) แม้การนิยามความหมายจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดแต่อย่างไรก็ตามโดยเนื้อหาสาระหลักแล้วประทุษวาจาถือเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือกิริยาอื่นใดในรูปแบบที่สื่อความหมายในทางส่งเสริมทัศนคติหรือการกระทำที่มุ่งแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือยั่วยุให้เกิดการใช้ความรุนแรงต่อกันบนฐานแห่งอัตลักษณ์ร่วมอันบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนที่ผูกโยงกับกลุ่มทางสังคมซึ่งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น ๆ เป็นสมาชิกอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการโจมตีทางคำพูด การคุกคาม การดูถูกดูหมิ่น หรือการล้อเลียน ทำให้ขบขันก็ตาม ในบทความนี้ได้ยกเอาความหมายที่พิงรอรามสุตได้ศึกษาวิจัยและแสดงไว้เป็นแนวทางในการศึกษาว่า

“ประทุษวาจาเป็นการสื่อสารที่แสดงถึงความเกลียดชังผ่านรูปแบบอันไม่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยาม ใส่ร้ายป้ายสี ไปจนถึงการด่าทออย่างหยาบคาย โดยมีลักษณะของการปลุกปั่น ยุยง หรือปลุกระดมให้เกิดความเกลียดชังต่อบุคคลหรือกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งประเด็นการโจมตีพุ่งเป้าไปที่ ‘ลักษณะเฉพาะ’ ทั้งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เช่น เชื้อชาติ เพศสภาพ และเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ศาสนา อุดมการณ์ โดยการสื่อสารดังกล่าวนั้นอาจก่อให้เกิดผลลัพธ์ในการแบ่งแยกไปจนถึงการจัดบุคคลกลุ่มดังกล่าวออกจากสังคม ไม่ว่าจะโดยใช้ความรุนแรงทางกายภาพ

หรือความรุนแรงในเชิงนามธรรมก็ตาม ทั้งนี้เพียงแค่การกล่าวออกมาเพื่อให้อีกฝ่ายเกิดความเจ็บปวดได้ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของผลลัพธ์จาก hate speech เช่นเดียวกัน” (2558: 31)

การสร้างคามเกลียดชังผ่านการตอบโต้สื่อสารด้วยประทุษวาจาตั้งกล่าวมีความเป็นไปได้ตลอดเรื่อยมาจนถึงในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตของมนุษย์ สื่อสังคมออนไลน์ได้ถูกพัฒนาให้มีรูปแบบใช้สอยที่แตกต่างหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้งานของคนแต่ละกลุ่ม และสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้เองก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้าง ส่งต่อ และเผยแพร่ประทุษวาจาในโลกยุคปัจจุบัน

กรณีศึกษาประทุษวาจาในโลกตะวันตกเช่นในสหรัฐอเมริกาที่ถือเป็นประเทศผู้นำทางประชาธิปไตยของโลกและมีความแตกต่างหลากหลายของผู้คนทั้งทางด้านชาติพันธุ์ ศาสนา และอุดมการณ์เป็นต้น ประทุษวาจาอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในระดับสังคมได้ แต่เพื่อป้องกันการถูกควบคุมเสรีภาพซึ่งเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตย รัฐบาลของสหรัฐอเมริกาจึงยึดถือแนวทางการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับการแก้ไขครั้งที่ 1 (First Amendment) ว่า

“สภาครองเกรสจะไม่ออกกฎหมายที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพในความเชื่อและในการนับถือศาสนา หรือห้ามการปฏิบัติศาสนกิจตามความเชื่อดังกล่าว จะไม่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการพูด (ของประชาชน) หรือสิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ จะไม่ลิดรอนสิทธิของประชาชนในการชุมนุมโดยสงบ และสิทธิในการอุทธรณ์ต่อรัฐบาลเพื่อแก้ไขข้อร้องทุกข์ของประชาชน” (อ้างใน พิงรรอง รามสูต, 2558: 84-85)

คำรับรองดังกล่าวหมายถึงการที่ประชาชนจะต้องแลกสิทธิและเสรีภาพมาด้วยความอดทนอย่างยิ่งยวด (Extreme Tolerant) หากถูกคุกคามจากเสรีภาพในการแสดงออกนั้น ดังกรณีที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาปกป้องกลุ่มคู คลักซ์ แคลน (Ku Klux Klan) หรือ เดอะแคลน (the Klan) ซึ่งเป็นกลุ่มชาตินิยมผิวขาว (white nationalism) เหยียดสีผิวสุดโต่งกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งของโลกที่ทำการเผยแพร่ข้อความเหยียดสีผิวในพื้นที่สาธารณะว่า “เราไม่ใช่องค์กรแห่งการล้างแค้น แต่หากประธานาธิบดีของเรา สภาครองเกรสของเรา ศาลฎีกาของเรา ยังคงปิดกั้นชนชาติ

คอเคเซียนผิวขาวต่อไปอีก ก็เป็นไปได้ที่อาจจะต้องมีการล้างแค้นบางประการเกิดขึ้น” ข้อความดังกล่าวก่อให้เกิดข้อถกเถียงเป็นอย่างมาก สุดท้ายศาลสหรัฐอเมริกาตัดสินคดีนี้ว่ารัฐบาลไม่มีสิทธิดำเนินการใด ๆ ที่เป็นการปิดกั้นคำพูดดังกล่าวนี้ เพราะผู้พูดไม่ได้สนับสนุนการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือความรุนแรงใด ๆ อย่างชัดแจ้ง (ชาญชัย ชัยสุขโกศล, 2554: 6) คำตัดสินดังกล่าวทำให้บทบาทของกลุ่มคู คลีคส์ แคลนนี้กลายเป็นพวกเหยียดสีผิวที่ถูกต้องตามกฎหมาย และเหยื่อของประทุษวาทจากรัฐก็ไม่สามารถยุติมันได้ นอกจากนี้ใช้ความอดทนหรือรอคอยวันที่ความโหดร้ายในการเหยียดสีผิวจะบังเกิดอีกครั้ง ดังกรณีของนายจอร์จ ฟลอยด์ที่ทั่วโลกออกมาเรียกร้องกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา

แต่มีข้อว่าในประเทศกลุ่มประชาธิปไตยจะเห็นด้วยกับแนวทางจัดการที่มุ่งเน้นรักษาสิทธิและเสรีภาพในการพูดอย่างเต็มที่อย่างกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกาว่าเป็นทางออกเพียงแนวทางเดียว ประเทศกลุ่มยุโรปอย่างเช่นประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมันนั้นก็กลับมีวิธีการในการจัดการปัญหาประทุษวาทจากกับเสรีภาพในการแสดงพูดแตกต่างออกไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นค่านิยมสำคัญและเป็นหัวใจหลักของกฎหมายต่าง ๆ ในเยอรมันนิมาประกอบการพิจารณา เนื่องมาจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่มีการใช้ประทุษวาทมาโฆษณาชวนเชื่อจนนำไปสู่ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พิรงรอง รามสูต, 2558: 109-110) ดังนั้นรัฐบาลและประชาชนเมื่อเห็นผลกระทบที่รุนแรงของประทุษวาทที่เคยปรากฏมาในอดีตจึงต้องหันกลับมาทบทวนการกระทำและบัญญัติกฎหมายออกมากำกับดูแลในเรื่องการใช้ประทุษวาทอย่างเข้มงวด

สำหรับกรณีศึกษาในประเทศไทยสามารถพิจารณาการใช้ประทุษวาทที่นำไปสู่การเกิดความรุนแรงขึ้นได้ในหลายเหตุการณ์ เช่น เหตุการณ์สังหารหมู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเกิดจากการปลุกกระดมด้วยการปิดประกาศและโฆษณาจากพรรคการเมืองบางพรรคว่า “สังคมนิยมทุกชนิดเป็นคอมมิวนิสต์” และคำให้สัมภาษณ์ของท่านกิตติวุฑฒโนว่า “การฆ่าคอมมิวนิสต์นั้นไม่บาป การฆ่าคนเพื่อชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ถือเป็นบุญกุศลเหมือนฆ่าปลาใส่บาตรพระ” เป็นต้น (ดูรายละเอียดใน อัครวิน อุดทาคำ, 2558: 111-112) ซึ่งมีลักษณะปลุกกระดมมวลชนให้กำจัดกลุ่มบุคคลอีกพวกหนึ่งที่มีความเห็นต่างทางการเมือง การใช้ประทุษวาทจากกับผู้มีความเห็นต่างทางการเมืองยังคงมีปรากฏให้เห็นเรื่อยมา

จนถึงในปัจจุบันเช่นคำกล่าว “ถ้าเกลียดพ่อ ไม่รักพ่อแล้ว จงออกไปจากที่นี่ซะ เพราะที่นี่คือบ้านของพ่อ” หรือแม้แต่การใช้คำเหยียดในทำนองแบ่งชนชั้นทางสังคมของคนเมืองกับคนต่างจังหวัด เช่นคำว่า “บ้านนอก” หรือ “ลาว” เป็นต้น

ประทุษวาจาจึงถือเป็นการแสดงออกที่ทำให้บุคคลหรือกลุ่มคนถูกเกลียดชัง โดยมีลักษณะของฐานคติแห่งความเกลียดชังมาจากความคิดแบ่งแยกแบบเหมารวม ดังนั้นผลกระทบจากประทุษวาจาจึงไม่ได้ตกอยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปถึงกลุ่มที่มีอัตลักษณ์นั้น ๆ ร่วมกัน และยิ่งส่งแรงกระเพื่อมไปถึงสิ่งที่ยึดโยงกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ต่างกันแต่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันอีกด้วย หากมีการช่วยุ้ให้เกิดความเข้าใจผิดก็สามารถนำไปสู่การบ่มเพาะความเกลียดชัง การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และสร้างความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นในสังคมได้ไม่ยาก ซึ่งแตกต่างจากการหมิ่นประมาทที่เป็นการกล่าวโทษต่อปัจเจกบุคคล ในขณะที่ประทุษวาจาเป็นการกล่าวโทษต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันในทำนองยกตนข่มท่าน ลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งอาจปลุกเร้าหรือสร้างอารมณ์ความรู้สึกไม่พอใจต่อกลุ่มทางสังคม ดังนั้นประทุษวาจาจึงกระทบถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในสังคมโดยภาพรวม

สิทธิและเสรีภาพในการแสดงพูดถือเป็นที่ขึ้นพื้นฐานและเป็นรากฐานทางประชาธิปไตยอย่างสำคัญก็จริง แต่เมื่อเสรีภาพในการแสดงออกไม่ได้เป็นไปเพื่อการนำเสนออัตลักษณ์ ทัศนคติ และความเป็นปัจเจกบุคคลอันหลากหลาย ซึ่งจะนำไปสู่การทำความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างร่วมกัน แต่เป็นไปเพื่อการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ว่าร้าย โจมตี รวมถึงลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนในสังคมแล้ว ความเป็นรัฐที่เกิดมาจากการทำพันธสัญญาร่วมกันของภาคประชาสังคมเพื่อแก้ปัญหาการใช้สมบัติตามธรรมชาติกล่าวคือสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่นั้น เพียงพอหรือไม่สำหรับกรณีประทุษวาจา ต่อไปนี้จะพิจารณาแนวคิดประทุษวาจาและความรับผิดชอบทางสังคมในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ความรับผิดชอบทางสังคมของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ต่อประทุษวาจา

แนวคิดประทุษวาจา (Hate Speech) ในมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาถือว่าความจริงมี 2 ระดับ คือ 1. ความจริงระดับปรมาตถ์ (ปรมาตถส์ัจจะ) เป็นความจริงขั้นพื้นฐาน เป็นความจริงที่ไม่สามารถลดทอนต่อไปได้ เพราะสิ่งที่มีความจริงระดับนี้ไม่ได้สร้างขึ้นจากองค์ประกอบอื่นอีก เช่น รูปคือมหาภูตรูปหรือธาตุ 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลมอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสสารทั้งปวงไม่สามารถลดทอนลงต่อไปได้อีก 2. ความจริงระดับสมมติ (สมมติสัจจะ) เป็นความจริงที่อิงอยู่บนฐานความจริงอื่นที่มีความเป็นจริงมากกว่าหรือเป็นความจริงพื้นฐานมากกว่า กล่าวคือความเป็นจริงที่สามารถลดทอนลงไปเป็นความจริงอื่นได้อีก เช่น ภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้ ที่สามารถลดทอนลงไปเป็นมหาภูตรูปหรือธาตุ 4 เหล่านั้นได้ นอกจากนั้นสิ่งที่มีมนุษย์สมมติหรือบัญญัติสร้างขึ้นมาจากความสัมพันธ์ บทบาท หรือพฤติกรรมของสิ่งเหล่านั้นทั้งที่มีอยู่จริงและจากจินตนาการ เช่น ความเป็นครู มังกร และเงือก เป็นต้น ก็จัดเข้าในความจริงประเภทนี้ (วัชระ งามจิตรเจริญ, 2563: 96-98) แม้ภาษาที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารของมนุษย์ พุทธปรัชญาจัดเป็นเพียงสมมติบัญญัติหรือมนทัศน์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์สื่อสารทำความเข้าใจความจริงระดับสมมติและเข้าถึงความจริงระดับปรมาตถ์ได้ แต่ตัวภาษามีใช้เป็นความจริงแท้โดยตัวมันเอง เปรียบเสมือนคนเอานิ้วชี้ไปยังดวงจันทร์เพื่อต้องการจะให้คนอื่นรู้จักดวงจันทร์ นิ้วชี้ก็เปรียบเหมือนภาษาที่สื่อไปหาความจริงบางอย่างกล่าวคือดวงจันทร์นั่นเอง หากคนมองยึดติดเพียงนิ้วชี้ที่เป็นสื่อก็ไม่อาจเห็นดวงจันทร์อันเป็นความจริงได้ ในความหมายนี้อาจกล่าวได้ว่า ประทุษวาจาไม่มีจริงโดยตัวมันเอง แต่กำลังสื่อไปถึงบางสิ่งบางอย่างนอกตัวมัน ประทุษวาจาจึงมีอยู่โดยเป็นเพียงสัญลักษณ์แทนสิ่งอื่นต่างหากจากมัน

อนึ่ง จากการพิจารณาความหมายของคำว่า “ประทุษวาจา” ที่เสนอไว้ในตอนต้นนั้น สามารถเทียบเคียงกับคำอธิบายที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเช่นมังคลัตถปิณีได้ในชื่อ “ปิสุณาวาจา” หรือวาจาเสื่อมเสีย ในฐานะที่เป็นอกุศลกรรมบถ 1 ใน 10 ประการ ที่ผู้ปรารถนาความเป็นมงคลอย่างสูงสุดในชีวิตควรงดเว้น โดยท่านกล่าวไว้ในที่นั้นว่า “ปิสุณาวาจาหรือวาจาเสื่อมเสีย นั้น คือ เจตนาของผู้มีจิตเศร้าหมองด้วยโลภะหรือโทสะ ที่ทำให้เกิดการกระทำทางกายหรือพูดด้วยวาจา เพื่อทำลายคนเหล่าอื่น หรือเพื่อประสงค์จะทำตนให้เป็นที่รัก

ด้วยปรารถนาจะให้พวกเขาแตกแยกกัน” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552: 209/212) จะเห็นได้ว่าพุทธจริยศาสตร์กล่าวถึงสิ่งที่ปิสุณาวาจานเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงคือเจตนาของผู้กล่าวที่มีโทษหรือโทษห้วงจะให้เกิดความแตกแยกในสังคมนั่นเองเป็นเงื่อนไขสำคัญ และกล่าวไว้แต่เพียงกว้าง ๆ ถึงผลของปิสุณาวาจานันว่ามีผลทำให้สังคมแตกแยก โดยไม่กล่าวถึงประเด็นของคำพูดว่า จะต้องมาจากฐานคติแห่งอัตลักษณ์ร่วมของผู้คน เช่น เชื้อชาติ หรือไม่ แต่พอจะอนุมานให้เห็นได้ว่าพุทธจริยศาสตร์ก็มีแนวคิดเกี่ยวกับการงดเว้นถ้อยคำที่มีลักษณะของประทุษวาจาไว้ในปิสุณาวาจานี้เช่นกัน นอกจากนี้พุทธจริยศาสตร์ยังเสนอว่าปิสุณาวาจานี้ยังมีผลพวงต่อไปในทางสังคมตามหลักปัจจัยการทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่อธิบายความเชื่อมต่อระหว่างความเป็นไปภายในจิตใจของบุคคลกับความเป็นไปภายนอกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ อันชี้ให้เห็นถึงที่มาแห่งปัญหาความทุกข์หรือความชั่วร้ายต่าง ๆ ในสังคมที่เกิดจากกิเลสตัณหาของมนุษย์ ซึ่งยังคงวนเวียนไปหากไม่ถูกยับยั้งในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเสีย ดังที่ปรากฏในความตอนหนึ่งของมหานิทานสูตรว่า

“อานนท์! ด้วยประการดังนี้แล อาศัยเวทนา จึงมีตัณหา อาศัยตัณหา จึงมีปริเยสนา (การแสวงหา) อาศัยปริเยสนา จึงมีลาภะ (การได้) อาศัยลาภะ จึงมีวินิจฉัย (การกะการ) อาศัยวินิจฉัย จึงมีฉันทราคะ (ความติดใคร่ใฝ่กระสัน) อาศัยฉันทราคะ จึงมีอชโณสาน (ความฝึใจพะวง) อาศัยอชโณสาน จึงมีปริคคหะ (การยึดถือครอบครอง) อาศัยปริคคหะ จึงมีมัจฉริยะ (ความหวงแหนตระหนี่) อาศัยมัจฉริยะ จึงมีอารักขะ (ความเก็บกั้นป้องกัน) อาศัยอารักขะ สืบเนื่องจากอารักขะ จึงมีการถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ แกร่งแย่ง วิวาท ขึ้นเสียงด่าว่า มึง! มึง! การส่อเสียด บาปอกุศลธรรม (ปัญหาความชั่วร้าย) ทั้งหลายเป็นนอเนก ย่อมเกิดมีพร้อมด้วยอาการอย่างนี้...” (ที.ม. 10/57-66/65-84. อ้างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2558: 207)

ดังนั้นปิสุณาวาจานจึงเป็นสิ่งที่ควรงดเว้นเพราะทำให้บุคคลมีความประพฤติน่าไม่บริสุทธิ์อันเนื่องมาจากเจตนาที่ประกอบด้วยกิเลสตัณหาภายในและส่งผลเสียหายเป็นความชั่วร้ายในสังคม อนึ่ง เมื่อพิจารณาในแง่สิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกแล้ว หากบุคคลนั้นกล่าวหรือกระทำการบางอย่างที่เป็นปิสุณาวาจานในส่วนตัวหรือในที่ลับซึ่งสามารถรับรู้ได้เพียงคนเดียว

แล้ว การกระทำนั้นก็เป็นที่พอใจส่วนบุคคลและเขายังมีเสรีภาพในการแสดงออกได้อย่างเต็มที่ แต่เมื่อใดที่เขามีความพยายามทำกรณันั้นเพื่อให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยเจตนาที่ต้องการให้เกิดความแตกแยกกัน ในสังคมแล้ว และเมื่อมีคนอื่นรับรู้เข้านั้นแหละนั่นว่าเป็นปิสุณาวาจาที่พร้อมส่งผลอย่างเต็มที่แล้ว เพราะสิ่งที่ทำหรือพูดออกไปกระทบกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้อื่นในทันที นั่นคือกระทบต่อสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล โดยปราศจากการแบ่งแยก ซึ่งควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพและความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่มีเสมอเหมือนกัน และเมื่อการกระทำหรือคำพูดนั้นก่อให้เกิดความทะเลาะเบาะแว้งจนถึงขั้นแตกแยกกันจริง สิ่งนั้นก็จะมีผลกระทบกลับมาที่ตัวผู้ทำและสังคมของผู้ทำนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อกล่าวถึงระดับผลกระทบของปิสุณาวาจา นั้น พุทธจริยศาสตร์เสนอให้พิจารณาถึง คุณธรรม สถานภาพทางสังคม และจำนวนผู้ได้รับผลกระทบจากปิสุณาวาจาซึ่งสร้างความเกลียดชังแตกแยกกันนั้นเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552: 209/212) หากกลุ่มคนที่ต้องการให้เกิดความเกลียดชังแตกแยกกันนั้นมีคุณธรรม สถานภาพทางสังคม หรือจำนวนมาก ก็มีผลกระทบมาก หากกลุ่มคนที่ต้องการให้เกิดความเกลียดชังแตกแยกกันนั้นมีคุณธรรม สถานภาพทางสังคม หรือจำนวนน้อย ก็มีผลน้อย อีกทั้งหากยังไม่สามารถทำให้เกลียดชังแตกแยกกันได้ เป็นแต่เพียงทำให้เกิดความไม่สมัครสมานสามัคคีกัน ผลกระทบก็น้อย แต่หากถึงขั้นเกลียดชังแตกแยก แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ผลกระทบก็มีมาก

การที่พุทธจริยศาสตร์มีมุมมองเช่นนี้เพราะเป้าหมายสำคัญของความดีในทางพุทธจริยศาสตร์คือการบรรลุถึงความดีสูงสุดกล่าวคือนิพพาน อันเป็นภาวะที่เป็นสุขอย่างยิ่ง สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม รู้แจ้งแทงตลอด มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ และมีสุขภาพจิตสมบูรณ์ (เศ. เอ็น. ขยติลเลเก, แปลโดย ผศ.สุเชาว์ พลอยชุม, 2537, หน้า 37) ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนและของสังคมโดยรวมอีกด้วย ข้อนี้อาจกล่าวได้ว่าพุทธจริยศาสตร์เสนอให้มีการพิจารณาเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกคนพึงมีคือเสรีภาพในการแสดงออกหรือเสรีภาพในการพูดจากทั้งสองด้านคือด้านปัจเจกบุคคลและด้านสังคมร่วมกัน การกล่าวอ้างเฉพาะสิทธิของผู้กระทำประทุษวาจา โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้ถูกรกระทำและละเลยประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวมไป นับว่าเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรมในทัศนะของพุทธจริยศาสตร์ อย่างไรก็ตามเมื่อปัจเจกบุคคลต้องมาอยู่

ร่วมกันในสังคมอาจเกิดความไม่เข้าใจกันหรือเกิดการกระทบกระทั่งกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเจรจาไกล่เกลี่ยสร้างความเข้าใจเพื่อหาทางออกของปัญหาด้วยการพูดคุยอย่างจริงจังของทุกคนในทุกภาคส่วนด้วยการมีเสรีภาพในการพูดอย่างไม่ถูกปิดกั้นย่อมเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในทุก ๆ สังคม

ด้วยเหตุดังกล่าวพุทธจริยศาสตร์จึงได้เสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพในการพูดที่จะไม่กระทบกระเทือนสิทธิของผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อผู้พูดและสังคมโดยรวม กล่าวคือแนวคิด “คำพูดที่เป็นวาจาสุภาสิต บัณฑิตไม่ติเตียน ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1.เป็นคำพูดที่กล่าวถูกเวลา 2.เป็นคำสัตย์จริง 3.เป็นวาจาอ่อนหวานน่าฟัง 4.เป็นวาจามุ่งประโยชน์ 5.ผู้กล่าวกล่าวด้วยเมตตา” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552: 242-243/262) แนวคิดคำพูดที่เป็นวาจาสุภาสิตนี้สอดคล้องกับหลักกุตศกรรมบท 10 ในฝ่ายที่เป็นวจีสัจริต 4 คือ งดเว้นคำเท็จ งดเว้นคำส่อเสียด งดเว้นคำหยาบ และงดเว้นคำเพ้อเจ้อ ซึ่งสามารถจัดเข้าในสัมมวาจาอันเป็นองค์หนึ่งในอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นวิถีทางปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์หรือนิพพานตามหลักพุทธจริยศาสตร์ และยังเป็นไปเพื่อสร้างความเข้าใจกันในสังคมแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยและเป็นประโยชน์สูงสุดในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

เมื่อพิจารณาดังกล่าวมานี้อาจเห็นได้ว่าประทุษวาจานั้นไม่มีอยู่จริงในระดับปรมาตม์ แต่ในระดับสมมติบัญญัติประทุษวาจามีปรากฏอยู่โดยชี้ถึงสภาวะจิตของบุคคลที่มีกิเลสตัณหาต้องการจะให้สังคมแตกแยกด้วยความเกลียดชังหรือด้วยความปรารถนาแบ่งฝักแบ่งฝ่ายให้ผู้อื่นเข้าข้างเป็นพวกตน และลงมือกระทำการบางอย่างทางกายหรือวาจาจนมีผู้อื่นรับรู้การกระทำหรือคำพูดนั้นเข้า ไม่ว่าจะส่งผลให้สังคมเกิดความขัดแย้งจนถึงขั้นแตกแยกกันหรือไม่ก็ตาม ประทุษวาจานั้นไม่นับว่าเป็นเสรีภาพในการพูดอีกต่อไปเพราะไม่สอดคล้องกับหลักแนวคิดคำพูดที่เป็นวาจาสุภาสิตที่พอจะอนุมานว่าเป็นหลักเสรีภาพในการพูดของพุทธจริยศาสตร์ได้ ดังนั้นประทุษวาจาจึงถือเป็นการกระทำที่ล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพในชีวิตของผู้ถูกระทำในการดำรงอยู่อย่างมีความสุขในสังคม และเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิโดยอ้างว่าเป็นการใช้เสรีภาพในการพูดเข้าจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนรับผิดชอบในการจัดการกับเหตุการณ์ดังกล่าวเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความสงบสุขในสังคมขึ้น

แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบทางสังคมในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

การเรียกร้องสิทธิตามธรรมชาติในระดับปัจเจกบุคคลและการเรียกร้องให้รัฐต้องปกป้องสิทธิเหล่านั้นแทนประชาชนเป็นแนวคิดในทางปรัชญาสังคมการเมืองในฝั่งตะวันตก ระบบเรียกร้องสิทธิเช่นนี้ก่อให้เกิดผลในเชิงจิตวิทยาของประชาชนในระบบที่ทุกคนคิดถึงแต่จะปกป้องสิทธิของตนเป็นหลักจนอาจละเลยหรือมองข้ามสิทธิของผู้อื่นหรือคุณค่าร่วมอื่น ๆ ไป พุทธจริยศาสตร์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากพุทธปรัชญาเห็นว่าแท้ที่จริงแล้วสรรพสิ่งเป็นธาตุ เป็นธรรม เป็นสภาวะที่มีอยู่เป็นอยู่ตามภาวะของมัน ซึ่งอาศัยการประจักษ์กันของส่วนประกอบต่าง ๆ ตามเหตุปัจจัยแล้วเราก็บัญญัติเรียกกันว่าเป็นมนุษย์ สัตว์ บุคคล แผ่นดิน ประเทศ หรืออื่น ๆ ความจริงสรรพสิ่งเหล่านี้มีความเสมอกันภายใต้กฎไตรลักษณ์ ดำรงอยู่ในฐานะเป็นเพียงกระแสที่มีความเกิดขึ้นแล้วดับลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีตัวตนของมันเองอย่างเป็นอิสระ แต่เพราะอาศัยความสัมพันธ์ที่สืบเนื่องของส่วนประกอบแต่ละอย่างเป็นเหตุปัจจัยสืบต่อกันจึงดำรงอยู่ได้ อย่างไรก็ตามมนุษย์กับสิ่งอื่นก็มีความแตกต่างกันตรงที่มนุษย์มีความโน้มเอียงที่จะยึดถืออยู่เสมอกว่าตัวตนที่แท้ของตนมีอยู่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2558: 25) เพราะอำนาจกิเลสตัณหาภายใน ถึงอย่างนั้นมนุษย์ก็มีศักยภาพในการใช้เหตุผลและปัญญาประพฤติปฏิบัติตนให้พ้นจากสภาวะเช่นนั้นและพ้นจากทุกข์ได้เสมอเหมือนกัน ความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติดังกล่าวทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากพันธนาการที่ยึดเอาตนเองเป็นจุดศูนย์กลางและตอบสนองตัณหาที่สร้างความเป็นตัวตนนั้นขึ้นมา มนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของโลก ธรรมชาติโดยไม่ต่างกัน

ทั้งนี้พุทธปรัชญาไม่ได้กล่าวถึงเฉพาะการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังกล่าวถึงมนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่แต่ละคนสามารถผลักดันให้สังคมพ้นทุกข์ได้ร่วมกันอีกด้วย ซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเช่นนี้ พุทธปรัชญาถือว่าเป็นความต้องการของธรรมชาติ (พุทธทาสศึกษา, ม.ป.ป.: 12) ดังนั้นลักษณะของสังคมที่ดีจึงต้องสอดคล้องกับกฎธรรมชาติกล่าวคืออิทัปปัจจยตาหรือปัจจัยการ เพราะโลกปรากฏการณ์นี้ดำรงอยู่และเลื่อนไหลไปได้เพราะอาศัยสิ่งต่าง ๆ เข้ามาประกอบและดำเนินไปร่วมกัน มิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวด้วยตัวของมันเอง แต่ต่างเป็นปัจจัยอาศัยเกื้อกูลแก่กันและกัน คอย

ปกป้องและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เหมือนดังสุภาษิตว่า “เสือพี่เพราะป่าปก ป่ารกเพราะเสื่อยัง” เสือมีชีวิตหาอาหารกินได้เพราะยังมีป่าอยู่ ที่ป่ายังดำรงอยู่ได้ คนไม่กล้าเข้าไปตัดหรือทำลายก็เพราะยังมีเสืออยู่นั่นเอง แม้สังคมเองก็ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถต่าง ๆ กันมาทำหน้าที่แล้วแบ่งปันประโยชน์เกื้อกูลแก่กันและกัน แม้ในอัครคัมภีร์สูตรก็กล่าวถึงที่มาของการแบ่งวรรณะหรือชนชั้นอันมาจากการกำหนดหน้าที่ของปัจเจกบุคคล ทั้งนี้มิได้หมายความว่าวรรณะหนึ่งวรรณะใดมีคุณค่ามากกว่าวรรณะอื่น เพียงแต่กำหนดไว้เพื่อให้ปัจเจกบุคคลในแต่ละวรรณะใช้ความสามารถของตนทำประโยชน์เกื้อหนุนกันและกันนั่นเอง อนึ่ง พุทธปรัชญาถือว่าปัจเจกบุคคลแม้จะทำหน้าที่ต่างกัน ทำประโยชน์ได้ต่างกัน แต่ทุกคนเสมอเหมือนกันในฐานะมีความเกิดแก่เจ็บตายเช่นเดียวกัน จะประพตติหรือชั่วไว้ก็ตามย่อมได้รับผลตามกฎธรรมชาติของความประพตตินั้น ถึงกระนั้นก็มีความสารทที่จะประพตติธรรมอย่างถูกต้องแล้วปรินิพพานได้เหมือนกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2558: 211) และมีสำนึกที่เห็นอกเห็นใจและเอื้ออาทรต่อกันจากความรู้สึกรักสุขเกลียดทุกข์โดยอาศัยการเปรียบผู้อื่นว่าเป็นเช่นเดียวกันกับตนได้ ดังนั้นปัจเจกบุคคลทุกคนจึงเป็นเสมือนเพื่อนร่วมโลกที่คอยพึ่งพาอาศัยกัน ความรู้สึกถึงความแตกต่างด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ สีผิว เพศ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งสมมติจึงเป็นเพียงอคติที่แปลกปลอมมาจากอำนาจกิเลสตัณหาภายในเท่านั้น

ความเป็นอยู่ผาสุกของสังคมจึงอาศัยการที่มนุษย์ผู้อยู่ร่วมกันมีความเคารพสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และประโยชน์สุขของสังคม อีกทั้งพยายามเสียสละช่วยเหลือกันให้ดำเนินกิจกรรมของแต่ละคนไปได้อย่างดีไม่มีขัดแย้งแตกแยกกัน และมนุษย์จะดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขก็เพราะอาศัยสภาพสังคมมีความปลอดภัย อำนาจประโยชน์ให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์จึงมีมุมมองเกี่ยวกับสังคมการเมืองในแบบที่ไม่เรียกร้องจะปกป้องเฉพาะสิทธิของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นระบบของการเสียสละและคิดถึงผู้อื่นเป็นหลักโดยอาศัยเมตตาธรรมเป็นรากฐาน ที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่าธรรมชาติมีประสงค์จะให้สิ่งต่าง ๆ ตระหนักรู้ว่าตนเองมีฐานะเป็นเพียงส่วนย่อยของส่วนทั้งหมด และมีหน้าที่ต้องร่วมมือกับสิ่งอื่นเพื่อความอยู่รอดร่วมกันของทุกฝ่ายซึ่งถือเป็น “เจตนารมณ์เชิงสหกรณ์” ของธรรมชาตินั่นเอง ท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอปรัชญาสังคมการเมืองที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์เชิงสหกรณ์นี้โดยใช้ชื่อว่า “ธัมมิกสังคมนิยม” มีนัยว่าเป็นปรัชญาสังคมการเมืองที่คำนึงถึงประโยชน์สุขของสังคม

หรือมหาชนเป็นหลัก โดยดำเนินไปตามเจตนารมณ์ของธรรมชาติคือเจตนารมณ์เชิงสหกรณ์ อันได้แก่การมุ่งเสียสละเพื่อผู้อื่น สังคมที่ทุกฝ่ายมุ่งแต่จะสละเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ย่อมเป็นสังคมที่สงบสุขและเป็นสุขที่ถาวรเพราะไม่มีใครคิดเอาเปรียบใคร แม้งตึกาของสังคม เช่น กฎหมาย จะเปิดช่องไว้ก็ตาม (สมภาร พรหมทา, 2548: 271) จะเห็นได้ว่ารูปแบบสังคมในทางพุทธจริยศาสตร์ไม่ได้มีลักษณะอยู่กับการปกป้องรักษาสีทธิและผลประโยชน์ให้แก่ผู้ใดผู้หนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยจำเพาะเจาะจง แต่อยู่ที่การสร้างคุณธรรมที่รู้ถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเคารพกันและกันในฐานะเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ความมีเมตตา กรุณา รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของคนในสังคม และความมีขันติธรรมในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ที่ทุกคนในสังคมจะต้องทำร่วมกันตามความสามารถของตน ๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือประโยชน์สุขอย่างถาวรในระดับสังคมต่อไป

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัจเจกบุคคลมีหน้าที่ที่ตนพึงกระทำต่อสังคม และการกระทำของปัจเจกบุคคลแต่ละคนนั้นก็ส่งผลกระทบเป็นทอด ๆ สนับสนุนหรือหักล้างกัน กลายเป็นกรรมรวมของสังคมที่อำนวยผลเป็นประโยชน์สุขหรือความเดือดร้อนสะท้อนกลับมาที่ปัจเจกบุคคลอีกคราวหนึ่ง ดังนั้นปัจเจกบุคคลทุกคนจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อกกรรมทั้งของตนเองและที่จะส่งผลเป็นกรรมรวมของสังคม ในกรณีดังกล่าวเพื่อให้สังคมสามารถได้รับผลประโยชน์สูงสุดตามหลักอทิปปัจจยตาเชิงสังคมนั้นจึงอาจมีความจำเป็นที่จะต้องมีการทำหน้าที่ผู้ปกครองและผู้ดูแลกรรมรวมของสังคมนั้นให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์เชิงสหกรณ์มากที่สุด ในนามของ “ผู้ปกครอง” และมีปัจเจกบุคคลอื่นในสังคมนอกนั้นซึ่งอยู่ในฐานะ “ผู้อยู่ใต้ปกครอง” ทั้งนี้ในจักกวัตตสูตรได้แสดงพัฒนาการของสังคมตามแนวจริยธรรมและปัจจยการ กล่าวคือ แสดงการเกิดขึ้นแห่งอาชญากรรมและความชั่วร้ายเดือดร้อนต่าง ๆ รวมถึงการใช้ปีศาจวาจาว่าเป็นผลของการขาดความเอาใจใส่ดูแล ไม่จัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ผู้อยู่ใต้ปกครองโดยธรรมของผู้ปกครอง และยังได้กล่าวถึงจักรวรรดิวัตร 5 ประการอันเป็นหลักปฏิบัติหรือภาระหน้าที่ของผู้ปกครอง คือ 1.ธรรมาธิปไตย การถือธรรมเป็นใหญ่ 2.ธรรมิการักษา การจัดการป้องกันและคุ้มครองอันชอบธรรมและเป็นธรรม 3.ธรรมการนิเสธนา การจัดการ ป้องกัน แก้ไข มิให้มีการทำความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง 4.ธนานุปะธาน การปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น 5.ปริปุจจา ปรีกษาสอบถามปัญหากับสมณพราหมณ์ ผู้

ประพจน์ดี ปฏิบัติชอบอยู่เสมอ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559: 250-252) สรุปว่า นอกจากปัจเจกบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลกรรมที่จะเกิดขึ้นแก่ตนแล้ว ยังต้องรับผิดชอบต่อผลกรรมของตนที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมอีกด้วย กล่าวเฉพาะในแง่ของสังคม เพื่อให้ผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและไม่ก่อความชั่วร้ายเดือดร้อนต่าง ๆ ในสังคม ผู้ปกครองผู้มีอำนาจจัดการกำกับดูแลกรรมรวมของสังคมก็พึงทำหน้าที่ตามหลักจักรวรรดิวัตร คือ มีคุณธรรม ดำรงอยู่ในหลักการโดยปราศจากอคติ กำกับดูแลผู้อยู่ใต้ปกครองให้ได้รับประโยชน์สุข จัดการป้องกันความชั่วร้าย และรับฟังปัญหาแล้วปรึกษาหาข้อตกลงเพื่อหาทางออกจากวิกฤตการณ์ของสังคม

วิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ต่อประชาชาวมุมมองพุทธจริยศาสตร์

จากการพิจารณาข้างต้นจะเห็นได้ว่าธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์จัดอยู่ในฐานะเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสังคมโลกนี้และมีปัจเจกบุคคลผู้ใช้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์นั้นเป็นส่วนประกอบย่อยลงไปอีกชั้นหนึ่ง ธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวคือมีภาระหน้าที่ที่พึงกระทำต่อสังคมอันเนื่องจากการประกอบธุรกิจนั้น โดยจะต้องจัดการดูแลและควบคุมให้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ที่ตนให้บริการอยู่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม หรืออย่างน้อยที่สุดก็ไม่ให้เป็นพื้นที่ที่จะก่อผลเสียหรือความรุนแรงแก่สังคม ดังนั้นการที่สมาชิกของสื่อสังคมออนไลน์นำข้อมูลที่เป็นประทุษวาจาเข้าสู่แพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งจัดเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการสื่อสารของคนในสังคมยุคใหม่ อันจะส่งผลให้มีผู้ได้รับความเสียหายหรือถูกคุกคามจากประทุษวาจานั้นจนทำให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยก เกลียดชัง รวมถึงอาจเป็นการบ่มเพาะความรู้สึกแค้นลงจนส่งผลให้นำมาลงมือปฏิบัติต่อผู้อื่นในชีวิตจริงได้นั้น ธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะผู้มีอำนาจจัดการดูแลแพลตฟอร์มจึงต้องตระหนักถึงความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตและควรมีหน้าที่จัดการดูแลป้องกันข้อมูลประทุษวาจาบนโลกออนไลน์นั้นที่อาจนำไปสู่ความรุนแรงถึงขั้นประหัตประหารกันต่อไปในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การอ้างว่าการนำประพุชวาจาเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์เป็นเสรีภาพในการพูดนั้นไม่ถูกต้องตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพราะไม่สอดคล้องกับหลักแนวคิดคำพูดที่เป็นวาจาสุภาสิต อีกทั้งยังถือเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพในการดำรงอยู่อย่างสงบสุขของผู้อื่นและสังคมอีกด้วย เพราะเมื่อบุคคลกระทำการใด ๆ แล้วส่งผลเสียหายแก่สังคมโดยรวมหรือแก่บุคคลอื่น การเรียกร้องมิให้บุคคลนั้นกระทำการอันส่งผลเสียหายแก่สังคมหรือบุคคลอื่นย่อมไม่จัดเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล แต่เป็นการเคารพต่อสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล ที่จะดำรงอยู่อย่างสงบสุขในสังคมซึ่งถือเป็นสิ่งที่ควรกระทำแก่กัน

ส่วนข้อเสนอที่ว่าธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ไม่ควรเข้ามาจัดการข้อมูลใด ๆ บนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ แต่ควรให้สมาชิกผู้เสพสื่อสังคมออนไลน์นั้นเป็นผู้พิจารณากันกรองแล้วตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อข้อมูลที่ประพุชวาจาเหล่านั้นเองจะดีกว่า เพื่อป้องกันมิให้เกิดการละเมิดเสรีภาพในการแสดงออกและป้องกันการจัดการด้วยอคติของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ ถือเป็นข้อเสนอที่น่าพิจารณา เพราะพุทธปรัชญาไม่ได้คำนึงถึงเฉพาะประโยชน์ของสังคมเพียงด้านเดียว แต่ยังคำนึงถึงประโยชน์ของปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นส่วนย่อยของสังคมอีกด้วย ดังนั้นพุทธปรัชญาจึงเสนอให้มนุษย์ทำหน้าที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยจนถึงความเรียบร้อยดีงามของสังคมสวนรวมด้วยความไม่ประมาท โดยให้พิจารณาถึงผลประโยชน์รวมทั้งของตนและสังคมควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดความมีชีวิตที่ถูกตองดีงามและเพื่อให้เข้าถึงบรมธรรมที่เป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2558: 112-113)

อนึ่ง พุทธปรัชญายังกล่าวถึงหลักกาลามาสูตรไว้ด้วยเห็นว่าปัจเจกบุคคลมีความสามารถที่จะเลือกเชื่อได้อย่างถูกต้อง แม้ในด้านหนึ่งก็มองว่ามนุษย์นั้นถูกชักจูงด้วยกิเลสตัณหาทำให้เกิดอคติได้อยู่เสมอก็ตาม ดังนั้นเพื่อป้องกันอคติในการจัดการประพุชวาจาของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์และประสานประโยชน์ของปัจเจกบุคคลและสังคมเข้าด้วยกัน ผู้ประกอบธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์จึงไม่ควรเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาจัดการประพุชวาจาแต่เพียงผู้เดียว แต่ควรมีพื้นที่รับฟังความคิดเห็นและเสนอแนวทางแก้ปัญหาตั้งจรรวรดิวัตรข้อที่ 5 เพื่อเป็นการร่วมกันพิจารณาแนวทางดำเนินการต่อประพุชวาจาในพื้นที่สื่อออนไลน์ โดยที่สมาชิกผู้เสพสื่อสังคมออนไลน์ก็สามารถช่วยกันเป็นหูเป็นตาตรวจสอบการจัดการธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์และหาเกณฑ์ในการกำหนดความเหมาะสมของสื่อประพุชวาจาออนไลน์ ซึ่งอาจ

พิจารณาดำเนินการจัดการตามลำดับความรุนแรง โดยดูที่เจตนาของผู้สื่อสารและข้อความว่ามีความรุนแรง แผงด้วยความอาฆาตมาดร้าย ต้องการให้เกิดความบาดเจ็บ การฆ่าล้างผลาญชีวิต ปลุกระดมให้เกิดการใช้ความรุนแรงหรือไม่ หากประมุขวาจา นั้นมีความรุนแรงเกินไปและสามารถนำไปสู่ความเกลียดชังอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งทุกคนรู้ได้แน่นอนว่าไม่ติดกับสังคม ก็ควรกำจัด หากเป็นเพียงประมุขวาจาเชิงล้อเลียน เชิงดูหมิ่น เชิงว่าร้าย กล่าวโทษ ที่ไม่รุนแรงมากนัก ก็ควรจำกัดการเข้าถึงและให้คนในสังคมตัดสินกันเอง เพื่อให้เกิดการถกเถียง เรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

ดังนั้นการที่ธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ทำหน้าที่เหมือนผู้ปกครองซึ่งมีหน้าที่หลักในการกำกับดูแลการกระทำของสมาชิกในโลกออนไลน์แล้วดำเนินการช่วยกันกรองและจัดการประมุขวาจาโดยพิจารณาจากความรุนแรงที่จะพึงเกิดขึ้นในอนาคต ลักษณะขอขบช่ยเนื้อหาของประมุขวาจา และเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมออนไลน์ช่วยพิจารณาควบคุมกันไปในอีกทางหนึ่งด้วย เพื่อไม่ให้ธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ใช้อำนาจเกินขอบเขตและรุกร้าเสรีภาพในการพูดด้วยการอ้างว่าเพื่อประโยชน์สุขของสังคม ย่อมเป็นการเปิดพื้นที่ให้มีการใช้เสรีภาพในการพูดเชิงสร้างสรรค์ต่อสังคม การทำหน้าที่ของธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์เช่นนี้ย่อมถูกตรวจสอบโดยสมาชิกในสังคมออนไลน์นั้น และหากธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ลดทอนเสรีภาพในการพูดย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการใช้บริการของผู้ใช้บริการพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ สิ่งนี้สะท้อนถึงแนวคิดที่ปกป้องขบช่ยสังคมที่ทุกคนเป็นส่วนประกอบหนึ่งของกันและกันและสัมพันธ์ยึดโยงกันอยู่ หากธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์สร้างและบริหารจัดการพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและไม่ลดทอนเสรีภาพในการพูดแล้ว ย่อมมีผู้ใช้บริการมากซึ่งจะส่งผลดีกับตัวธุรกิจเองอีกด้วย แต่หากละเลยไม่จัดการประมุขวาจาที่มีความรุนแรง ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมและผู้คน รวมถึงอาจถูกรัฐจำกัดการใช้งานซึ่งก็ส่งผลลบกับธุรกิจอีกเช่นกัน นอกจากนี้ธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ยังควรบรรณาธิให้สมาชิกในสังคมออนไลน์ตระหนักถึงความรุนแรงของประมุขวาจาและส่งเสริมให้ช่วยกันสอดส่องการใช้งานของสมาชิกด้วยกันเองแล้วรายงานข้อมูลที่จะเป็นโทษหรือเป็นภัยแก่สังคมเพื่อสร้างองค์ความรู้และหาทางป้องกันหรือปิดกั้นไม่ให้เผยแพร่ออกไปจนอาจกลายเป็นการสร้างการปลุกระดมความเกลียดชังแตกแยกแก่คนในสังคม อันจะขัดกับเป้าหมายของสังคมคือความสงบสุขของสมาชิกทั้งหมดทั้งในสังคมออนไลน์และสังคมโลกนี้อีกด้วย

ทั้งนี้หากปัจเจกบุคคลหรือผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์สูญเสียสิทธิขั้นพื้นฐานหรือผลประโยชน์ส่วนตัวที่จะพึงได้ในสังคมแล้ว การเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวก็สามารถทำได้ตามหลักแนวคิดคำพูดที่เป็นวาจาสุภาภาษิตนั่นเอง เพราะการคำนึงถึงแต่เสรีภาพในการพูดเพื่อเรียกร้องสิทธิประโยชน์เฉพาะตนแล้วแสดงข้อมูลที่เป็นประทุษวาจาเข้าสู่ระบบออนไลน์อาจส่งผลเสียแก่สังคมในวงกว้าง ย่อมส่งผลกลับมายังผู้ใช้ประทุษวาจาานั้นในอนาคต แต่หากเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานโดยอาศัยหลักแนวคิดคำพูดที่เป็นวาจาสุภาภาษิตและมุ่งหวังประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและสังคมแล้วย่อมได้รับการยินยอมและนำไปสู่ผลกระทบเชิงบวกจากสังคม วิธีการนี้จึงเป็นการใช้เสรีภาพในการพูดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพุทธภาษิตที่ว่า “ผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตน แต่กลับใช้ทอนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย ส่วนผู้ใดใฝ่หาความสุขเพื่อตน ไม่ใช่ทอนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมได้รับความสุข” (ขุ.ธ. 25/73/131-132)

บทสรุป

การนำประทุษวาจาเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้คนเข้าถึงได้ง่ายและสามารถผลิตสร้างผลิตซ้ำข้อมูลจำนวนมากของปัจเจกบุคคลโดยไม่ผ่านการกลั่นกรองและร่วมกันตระหนักถึงความรุนแรงที่เกิดจากการสื่อสารถือเป็นวิกฤตการณ์ใหญ่ของสังคม ผู้ประกอบการธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะส่วนย่อยหนึ่งของสังคมใหญ่ซึ่งมีความสามารถในการจัดการดูแลพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์จึงถือได้ว่าต้องมีความรับผิดชอบทางสังคมในการจัดการกับประทุษวาจาบนพื้นที่สื่อออนไลน์ของตนด้วย เพราะพุทธจริยศาสตร์มีมุมมองว่าสังคมที่ดีจะต้องดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับเจตนารมณ์เชิงสหกรณ์ที่วางอยู่บนรากฐานคือกฎธรรมชาติกล่าวคือหลักอหิंपัจจยตา ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นหรือข้อจำกัดที่ทุกสิ่งในธรรมชาติไม่อาจดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองเพียงลำพัง แต่เกื้อกูลอาศัยกันและกันจึงดำรงอยู่ได้เหมือนไม้สามเส้าพึ่งกันจึงตั้งอยู่ได้ หากขาดอันใดอันหนึ่งไปก็มิอาจตั้งอยู่ได้ ข้อนี้นับเป็นเจตนารมณ์ของธรรมชาติที่สรรสร้างให้สิ่งต่างๆตระหนักถึงการมีอยู่ร่วมกัน

การอ้างว่าการแสดงออกซึ่งประทุษวาจาที่เป็นสาเหตุก่อความเกลียดชัง แยกแยะ และนำมาซึ่งความรุนแรงทางสังคมถือเป็นเสรีภาพในการพูดอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์จะพึงมีนั้นเป็นข้ออ้างที่ไม่ถูกต้อง เพราะเป็นข้ออ้างที่ให้ความสำคัญแก่สิทธิของปัจเจกบุคคลโดยฝ่ายเดียว โดยมีได้ค้ำประกันว่าผลจากการกระทำดังกล่าวไปกระทบและสร้างความเสียหายกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนในสังคมมีอยู่อย่างเท่าเทียมกันอย่างไร พุทธจริยศาสตร์จึงเสนอสิทธิที่ไม่เรียกร้องจะเอา แต่เป็นการสละสิทธิส่วนตนบางประการเพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งกัน และหลักเสรีภาพในการพูดกล่าวคือหลักแนวคิดคำพูดที่เป็นวาจาสุภาพซึ่งเป็นการสื่อสารที่ไม่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง และมีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์สุขทั้งของตนและของสังคมเป็นแนวทางในการเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะพึงได้รับในสังคมเป็นสำคัญ ดังนั้นการจัดการประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ซึ่งขัดกับหลักเสรีภาพในการพูดเชิงพุทธจึงไม่จัดเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการพูดแต่ประการใดในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

อนึ่ง การแสดงความรับผิดชอบทางสังคมของผู้ประกอบธุรกิจสื่อสังคมออนไลน์ด้วยการจัดการประทุษวาจาบนโลกออนไลน์นั้นควรตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการให้ความคิดเห็นหรือตรวจสอบการจัดการเพื่อป้องกันการใช้อคติหรือการมีผลประโยชน์แอบแฝง ซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความรุนแรงของประทุษวาจาและลักษณะขอบเขตเนื้อหาเป็นต้น วิธีการเช่นนี้ช่วยพัฒนาความมีส่วนร่วมในการต่อต้านประทุษวาจาที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงและการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น อีกทั้งยังทำให้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์กับทุกคน ซึ่งสะท้อนหลักอิทัปปัจจยตาเชิงสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกฝ่ายโดยไม่แบ่งแยก

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เค. เอ็น. ชยติลเลเก. (2537). **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. (ผศ.สุเชาว์ นพลอยชุม, แปล). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (2554). **Hate Speech และข้อมูลที่อันตราย: ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง.** (รายงานวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.** พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม .** พิมพ์ครั้งที่ 34 . [PDF Version]. สืบค้นจาก https://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/dictionary_of_buddhism_pra-muan-dhaama.pdf.
- พระสิริมงคลอาจารย์. (2552). **มงคลตถปิณี (ปจโหม ภาโค).** พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิภววิทยาลั.
- พิรงรอง รามสูต. (2558). **ประทุษวาจากับโลกออนไลน์.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คบไฟ).
- พุทธทาสศึกษา. (ม.ป.ป.). **ธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุ.** [PDF Version]. สืบค้นจาก http://www.buddhadasa.org/files/pdf/B_pdf/all/all12.pdf.
- ปรีดา ทองชุมนุม. (2558). **คู่มือการทำความเข้าใจ เรื่อง สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- วัชระ งามจิตรเจริญ. (2563). **สมการความว่าง.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- สมภาร พรมทา. (2548). **พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม.
- องค์กร ARTICLE 19. (2019). **คู่มือไขข้อสงสัยเรื่อง ‘ถ้อยคำสร้างความเกลียดชัง’.** [PDF Version]. สืบค้นจาก <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2019/12/Hate-Speech-Explained-A-Toolkit-Thai-Version-min.pdf>.
- อัศวิน อุดทาคำ. (2558). **ขอบเขตเสรีภาพในการแสดงออก: ศึกษากรณีคำพูดหรือการกระทำที่สร้างความเกลียดชังตามแนวคำวินิจฉัยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปและศาล**

สหรัฐอเมริกา. วิทยาลัยนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Equality and Human Rights Commission. (2015). **Freedom of expression**. [PDF
Version]. สืบค้นจาก
https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/20150318_foe_legal_framework_guidance_revised_final.pdf.

Jeffrey W. Howard. (2019). **Free Speech and Hate Speech**. Annual Review of
Political Science. Vol. 22: 93-109.

